

Halyna Savina, Iuliia Gryshaieva

Rola i miejsce sektora państwowego we współczesnej gospodarce

Współczesna rzeczywistość daje wiele powodów do analizy miejsca i roli sektora państwowego w gospodarce. Ze względu na niezdolność gospodarki rynkowej do rozwiązywania szeregu problemów ekonomicznych, które ona sama wywołuje, rynek nie jest doskonałym mechanizmem regulacji działalności gospodarczej.

Rynek nie jest zainteresowany produkcją dóbr publicznych, nie jest także w stanie zapewnić socjalnych gwarancji, neutralizować nadmiernego zróżnicowania w dystrybucji zasobów i dochodów itp. Państwo, z jednej strony pełniąc funkcje regulacyjną, a z innej – występując jako podmiot stosunków rynkowych – nadal odgrywa znaczącą rolę w gospodarce. W centrum dyskusji naukowców i praktyków obecnie znajduje się właścicielska funkcja państwa.

Określenie roli sektora państwowego w gospodarce

Jako podmiot stosunków majątkowych państwo istnieje od początków cywilizacji ludzkiej. M. Bałtowski [2006] główną rolę państwa w gospodarce postrzegają w produkcji autentycznych dóbr publicznych (obronność i suwerenność państwa, ład prawnoinstytucjonalny, bezpieczeństwo, podstawowa infrastruktura). Koszt krańcowy udostępnienia tych dóbr dodatkowej osobie jest równy zeru.

Państwo dobra te dostarcza obywatelom w sposób nierywalizacyjny (każdy może korzystać z tych dóbr bez zmniejszenia możliwości korzystania przez innych). Dla realizacji tych zagadnień liberalne państwo minimum pochłania obecnie 10-12 proc. PKB. Natomiast rynek, który dostarcza dzisiaj konsumentom większość dóbr (tzw. dobra prywatne), przywodzi rywalizację w dostępie do nich. Zużycie dobra przez jedną osobę uniemożliwia zużycie przez inną. Reprodukacja tych dóbr wymaga ciągłych inwestycji, więc ma generować przychody.

Niechęć jednostek prywatnych do dobrowolnego finansowania produkcji autentycznych dóbr publicznych, i jednocześnie chęć korzystania z tych dóbr przez konsumentów, wywołuje tzw. problem gapowicza. Jego występowanie jest ważnym argumentem za dostarczaniem dóbr publicznych przez państwo i jest teoretycznym uzasadnieniem jego obecności we współczesnej gospodarce.

Jednak obserwacja współczesnych gospodarek, szczególnie tych najbardziej rozwiniętych, prowadzi do wniosku, że państwo nie ogranicza się do wytwarzania dóbr publicznych. Zakres udziału państwa we współczesnych gospodarkach jest znacząco większy. Dzisiaj państwo bierze aktywny udział w gospodarce jako podmiot stosunków majątkowych. Tworzony przez państwo, obok instytucji państwowych, sektor publiczny obejmuje

także różnorodne przedsiębiorstwa (podmioty rynkowe) o własności państwowej. Tworzą one państwowy sektor gospodarczy, wymagający bezpośredniego zarządzania przez państwo. W tym realizuje się właścicielska funkcja państwa. Problem współczesnej ekonomii tkwi w uzasadnieniu udziału właścicielskiego państwa w gospodarce.

E. Mączyńska [2013] zauważa, że teoretyczno-ekonomiczne podejścia do modelu społeczno-gospodarczego określają konstrukcję i kierunki rozwoju. Historia przytacza wiele dowodów, jak nieobliczalne mogą stać się błędy w tworzeniu konstrukcji społeczno-ekonomicznych. Zwykle jest to szczególnie ważne w okresie przełomów historycznych, aktualizując debaty na temat systemowych przyczyn kryzysów i relacji pomiędzy państwem a rynkiem. Różne formy własności w systemie gospodarczym budują jego strukturę własności, która daje wgląd w to, kto jest właścicielem przedsiębiorstw [Bałtowski, Mickiewicz, 2006].

J. Wilkin [2013], opisując zasady skutecznego zarządzania w Polsce w tym kontekście podkreśla, że w każdym z obszarów współczesnego państwa kapitalistycznego, do których autor odnosi sektory państwa i rynku, skoncentrowano około 50 proc. PKB, więc jakość zarzą-

dzania i funkcjonowania państwowego sektora wpływa na efektywność wykorzystania PKB państwa, rozpowszechnianego w tym sektorze, jak również na drugą połowę, która jest dystrybuowana w sektorze rynku.

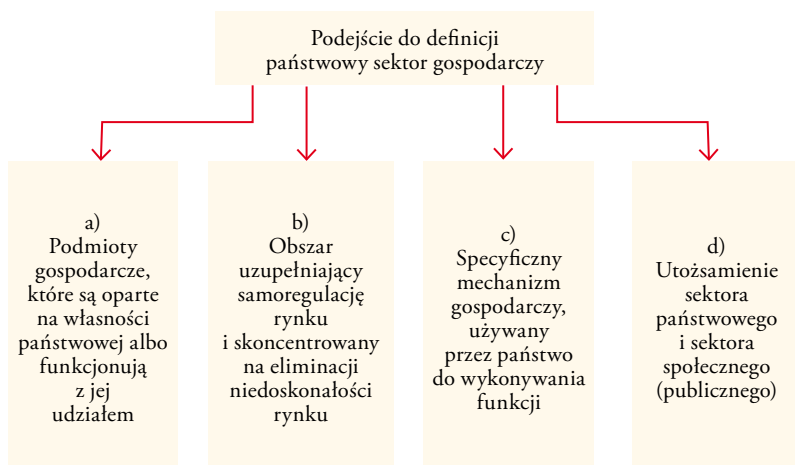
Roli sektora państwowego w gospodarce (tzw. państwowego sektora gospodarczego) poświęcono również wiele innych prac naukowych. Jednak, analizując charakter, strukturę, dynamikę i rolę sektora państwowego w gospodarce, obserwujemy brak wspólnej terminologii oraz różnice w definicjach podstawowych pojęć, co utrudnia ich interpretację.

Deficyjna różnorodność

Współczesna ekonomia analizuje państwowy sektor gospodarczy z kilku pozycji (rysunek 1). Większość rosyjskich i ukraińskich naukowców analizuje to pojęcie według typów podmiotów gospodarczych, które są oparte na własności państwowej albo funkcjonują z jej udziałem.

Na przykład, L. Chodow [1997] uważa, że sektor państwowy jest kompleksem podmiotów w całości lub częściowo należących do rządu centralnego lub władz lokalnych. N. Lukjanczykowa [2001] określa sektor państwowy jako kompleks podmiotów o jurysdykcji federalnej lub

Rysunek 1 Alternatywne podejścia do definicji państwowy sektor gospodarczy

lokalnej, które mają na celu realizację państwowych celów gospodarczych.

Niektórzy autorzy dają dość wąską interpretację tego pojęcia. Na przykład S. Moczerny [2002] zauważa, że sektor państwowy to część gospodarki, która jest własnością państwa, sterowaną, regulowaną i kontrolowaną przez władze państwowe. Jednak ekonomiczne kategorie państwowego sektora gospodarczego i własności państwowej nie są identyczne.

Po pierwsze, państwowy sektor gospodarczy obejmuje nie tylko przedsiębiorstwa wyłącznie o własności państwowej, ale także przedsiębiorstwa o kapitale mieszanym. Po drugie, wiele podmiotów o własności państwowej nie jest zaliczanych do sektora państwowego. P. Watamaniuk [2005] analizuje pojęcie państwowego sektora gospodarczego ze względu na związek z takimi poszczególnymi kategoriami jak własność państwowa, regulacja państwowa i rząd. Jego zdaniem, państwowy sektor gospodarczy jest zespołem przedsiębiorstw, placówek i organizacji, działalność których bezpośrednio jest zapewniana przez władze publiczne i które są całkowicie lub częściowo własnością państwa oraz prowadzą działalność dla uzyskania zysku lub skutków społecznych.

Z innego punktu widzenia interpretuje pojęcie państwowego sektora gospodarczego A. Długopolski [2007] zauważając, że państwowy sektor gospodarczy jest obszarem działalności, która uzupełnia samoregulację rynku oraz koncentruje się na eliminacji niedoskonałości rynku i tworzeniu społecznie ważnych dóbr. W tej definicji autor podkreśla, że państwo powinno ingerować w gospodarkę, gdy na rynku są wykryte nieprawidłowości w rozdziale zasobów. Jednak takie podejście pozostawia wątpliwości, gdzie jest etymologiczna granica pomiędzy państwem a właśnie sektorem państwowym. Podobną definicję formułuje W. Mandybura [1996] zauważając, że w sektorze biznesu alokuje się państwowy sektor przedsiębiorczości

jako zespół przedsiębiorstw kontrolowanych przez państwo. Autor zwraca uwagę, że państwowy sektor gospodarczy jest uzupełnieniem prywatnego, dlatego powinien ukierunkowywać swoją działalność tak, aby przyczynić się do poprawy funkcjonowania sektora prywatnego korygując jego niedociągnięcia.

Trzecie podejście reprezentuje grupa naukowców, którzy postrzegają państwowy sektor gospodarczy w ujęciu jego funkcjonalności. Na przykład E. Stawrowski [1999] postrzega go jako narzędzie państwa i samorządów, poprzez które są one uprawnione do prowadzenia bezpośredniej lub pośredniej interwencji w gospodarkę państwa dla wykonywania swoich funkcji.

W kontekście czwartego podejścia odbywa się utożsamienie państwowego sektora gospodarczego z sektorem społecznym (publicznym). Według terminologii zachodniej, społeczny (publiczny) sektor jest przeznaczony do reprodukcji społecznych (publicznych) dóbr. Amerykańscy ekonomiści C.R. McConnell i S.L. Brue [2009] określają rolę sektora państwowego w alokacji zasobów i zarządzaniu funduszem państwowym.

Ze względu na finanse publiczne postrzegają sektor państwowy J. McGill Buchanan, R.A. Musgrave oraz A. Atkinson. J.E. Stiglitz [2004] pod pojęciem państwowego sektora gospodarczego rozumie własność społeczną i udział państwa w produkcji, sprzedaży i redystrybucji, subsydiowanie przez państwo działalności związanej z produkcją, działalność na rynkach finansowych, państwowe zakupy dóbr i usług. Węgierski naukowiec J. Kornai [1990] do sektora państwowego odnosi różnorodność form własności społecznej. W swojej pracy *Druga do wolnej gospodarki* autor podkreśla, że wszystko, co nie jest własnością prywatną, należy do sektora państwowego.

Polscy naukowcy B. Błaszczyk, M. Antczak, M. Górzyński i W. Nawrot [2005]

do sektora publicznego, lub umownie określonych przedsiębiorstw publicznych, zaliczają podmioty stanowiące własność państwową, jednostki samorządu terytorialnego oraz własność mieszaną z przewagą kapitału Skarbu Państwa lub państwowych osób prawnych. Do sektora prywatnego natomiast zaliczono przedsiębiorstwa w pełni prywatne i takie, które są własnością mieszaną, z przewagą kapitału prywatnego. Ten nieco arbitralny podział obowiązuje w statystyce GUS i dlatego jest stosowany w Polsce, podobnie jest w krajach UE.

M. Bałtowski i P. Augustynowicz [2013], mówiąc o przedsiębiorstwach państwowych (lub ściślej – przedsiębiorstwach sektora publicznego – PSP) mają na myśli te podmioty, które są odrębnymi osobami prawnymi, a zarazem kierują się kryteriami rynkowymi (efektywnościowymi) i funkcjonują przy założeniu zasady samofinansowania. Poza obszarem analizy naukowcy pozostawiają państwowe jednostki budżetowe, agencje, stowarzyszenia, fundacje i wszystkie inne organizacje będące współwłasnością państwa, dla których celem działalności nie jest osiągnięcie zysku lub które nie są wyraźnie oddzielone od budżetu państwa. Jednocześnie własność państwową autorzy rozumieją jak własność Skarbu Państwa, reprezentowanego przez organy rządowe, a także własność jednostek samorządów terytorialnych, reprezentowanych przez odpowiednie organy tych jednostek.

Brak jednej definicji pojęcia państwowy sektor gospodarczy stwarza wiele problemów, szczególnie w odniesieniu do określenia jego ilościowych i jakościowych parametrów. Jednak, w części reglamentującej istotność sektora państwowego z pozycji uzupełnienia samoregulacji rynkowej, te koncepcje nie są sprzeczne. Uzupełniają się wzajemnie wykorzystując te cechy sektora państwowego, które decydują o jego roli i miejscu w mechanizmach gospodarczych.

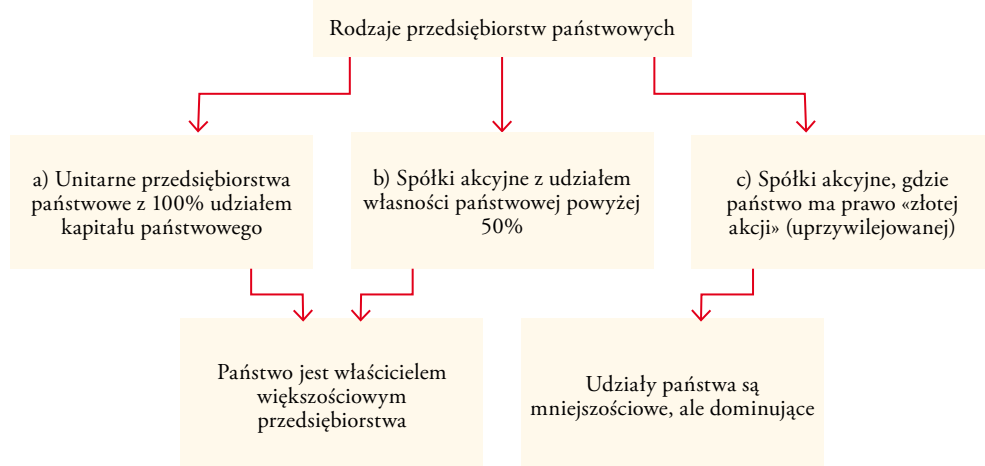
Zgodnie z zasadami statystyki międzynarodowej, a także dzieląc podejście naukowców, w tym W. Mandyburyego [1996], B. Błaszczyka [2005], M. Antczaka [2005], M. Górzyńskiego [2005], W. Nawrota [2005], M. Bałtowskiego i P. Augustynowicza [2013], przez państwowy sektor gospodarczy należy rozumieć przedsiębiorstwa sektora publicznego (PSP), które stanowią zespół podmiotów z dominującym udziałem własności państwowej (czyli przedsiębiorstw kontrolowanych przez organy rządowe i jednostki samorządu terytorialnego), są odrębnymi osobami prawnymi i kierującymi się kryteriami rynkowymi. Ich działalność polega w zasadzie na eliminacji niedoskonałości rynku i tworzeniu społecznie ważnych (publicznych) dóbr oraz tworzy zakres przedsiębiorczości państwowej. Jak zaznaczono wyżej, podstawowymi obszarami działalności państwa powinny być te, w których odbywa się wytwarzanie i dostarczanie dóbr publicznych oraz produktów, które są niezbędne dla wzmocnienia technicznego, technologicznego i naukowego potencjału państwa, przede wszystkim w sektorach infrastruktury. Obejmuje to także działania państwa skierowane na poprawę branż po kryzysie lub ożywienie gospodarki.

Niemniej jednak, przedsiębiorczość państwowa jako inicjatywna działalność PSP ma na celu osiągnięcie zysku. Państwo działa na równi z innymi podmiotami gospodarczymi. W tym przypadku, relację państwo vs państwowe podmioty gospodarcze można rozważać jak model pryncypała i agenta, przez który państwo realizuje własne cele.

Rodzaje przedsiębiorstw państwowych

Zakres składników państwowego sektora gospodarczego, zgodnie z przepisami prawa i praktyką gospodarczą w świecie (również według literatury naukowej), obecnie jest bardzo duży. Współczesna

Rysunek 2 Rodzaje przedsiębiorstw państwowych

Źródło: opracowanie własne.

praktyka wśród przedsiębiorstw tego sektora wyodrębnia ich rodzaje, które przedstawia rysunek 2.

Zdaniem M. Bałtowskiego i P. Augustynowicza [2013], właśnie w pierwszych dwóch przypadkach podmiot gospodarczy można określić mianem przedsiębiorstwo państwowe. Takie podejście jest wykorzystane i w statystyce europejskiej. Ostatni przypadek oznacza sytuację, kiedy stan formalny (większość akcji/udziałów w rękach kapitału prywatnego) stoi niekiedy w sprzeczności ze stanem faktycznym, oznaczającym rzeczywistą właścicielską kontrolę państwa nad danym przedsiębiorstwem. Zdaniem autorów, takie przedsiębiorstwo – o mniejszościowym udziale własności państwowej – również może i powinno być zaliczane do grupy przedsiębiorstw sektora publicznego, o ile organy państwa sprawują nad tym przedsiębiorstwem faktyczną kontrolę korporacyjną, czyli władza publiczna ma decydujący wpływ na realizację podstawowych uprawnień właścicielskich (powoływanie organów zarządzających, określanie strategii rozwoju lub podział zysku). Oznacza to, że bardziej istotne jest nie to, kto jest właścicielem kapitału, a kto naprawdę rządzi przedsiębiorstwem.

Takie podejście pojawia się również w niektórych raportach analitycznych, zaliczających do przedsiębiorstw państwowych podmioty, w których państwo ma co najmniej 25 proc. akcji/udziałów. Stosowanie przez państwo korporacyjnej formy przedsiębiorczości – ze względu na podział praw właścicielskich spółki akcyjnej – tworzy obiektywne przesłanki do „rynkowego zachowania” tych firm. Jest to właściwa forma prawna, optymalnie dostosowana do realizacji wspólnych interesów społecznych.

Współczesne podejścia do oceny roli państwowego sektora w gospodarce

Oceniając w gospodarce rolę państwowego sektora, warto uwzględnić takie parametry, jak zakres oddziaływania państwa na gospodarkę (przeciwieństwo do wolności gospodarczej) i właśnie udział PSP w ujęciu własnościowym. Ten ostatni można ocenić z pozycji wkładu tych przedsiębiorstw w tworzenie PKB, a także zatrudnienie (w stosunku do przedsiębiorstw prywatnych). Są to w statystyce międzynarodowej dwa najczęściej stosowane wskaźniki. Przyjęcie jako miary wkładu każdego sektora własnościowego w wytwarzanie PKB albo liczby zatrud-

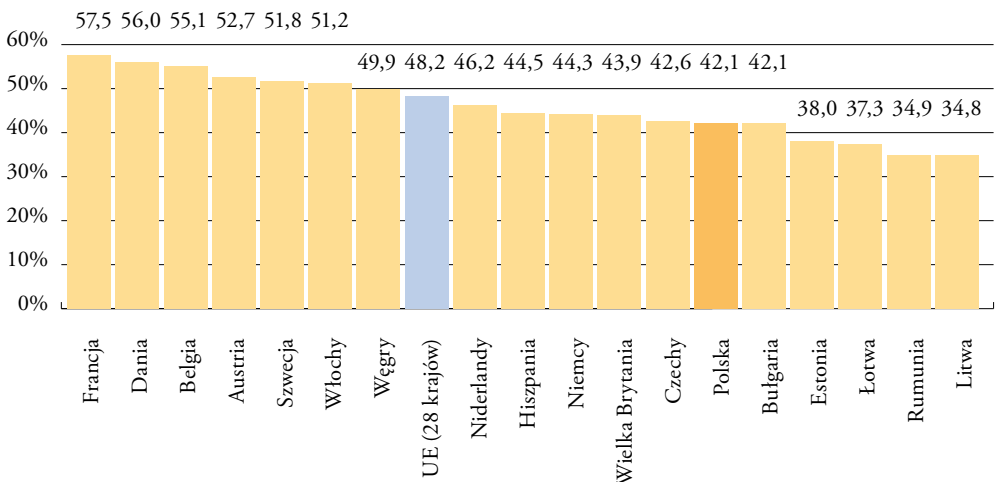
nionych w obu sektorach, w najprostszym przypadku sprowadza się do dychotomicznego podziału przedsiębiorstw – państwowe bądź prywatne.

Analiza przeprowadzona przez polskich naukowców – M. Bałtowskiego i P. Augustynowicza [2013] – daje pogląd na rolę PSP we współczesnej gospodarce. W krajach OECD w tego typu przedsiębiorstwach zatrudnionych jest ponad 6 mln osób, a ich wartość zbliżona jest do 2 bln dolarów. Naukowcy zauważają, że gdyby powyższe dane uwzględniały przedsiębiorstwa, w których państwo ma udział mniejszościowy, ale wystarczający do wykonywania efektywnej kontroli korporacyjnej, to liczby te należałoby powiększyć odpowiednio o 3 mln osób i 1 bln dolarów. Udziały PSP w zatrudnieniu w poszczególnych krajach są zróżnicowane. W państwach takich jak USA czy Japonia nie przekraczają one 2 proc. całego zatrudnienia w sektorze przedsiębiorstw, ale w przypadku gospodarek państw skandynawskich czy Austrii i Francji, są znacząco wyższe, rzędu 5–8 proc. W wielu dużych nie należących do OECD państwach, takich jak Indie czy Malezja, liczby te są co najmniej dwukrotnie większe.

Na rysunku 3 przedstawiono relacje wydatków państwowych do PKB w wybranych krajach europejskich. Z zaprezentowanych danych wynika, że udział wydatków państwowych jako procent PKB waha się mniej więcej pomiędzy 30 a 60 proc. w poszczególnych państwach. Największy udział na koniec 2014 r. obserwuje się we Francji (57,5 proc.), a najniższy na Litwie (34,8 proc.).

Jeśli chodzi o efektywność działalności PSP, to jest ona funkcją stopnia własności państwowej. Różnice w skuteczności różnych grup PSP mogą być związane ze społecznymi potrzebami oraz ich branżowymi i produkcyjnymi cechami. Zdaniem J.E. Stiglitz [2004], tak zwane „czyste” przedsiębiorstwa państwowe mają mniejszą szansę na sukces w porównaniu z przedsiębiorstwami prywatnymi ze względu na cel, któremu mają służyć oraz metody zarządzania nimi. Jeśli jednak wyeliminuje się wpływ negatywnych czynników, takich jak upolitycznienie, kurs rządu, ambicji polityków itp., to przedsiębiorstwa państwowe mogą być nie mniej skuteczne, niż prywatne. Jednak realizacja tego celu w praktyce nie jest możliwa. Dualizm funkcjonowania

Rysunek 3 Udział wydatków państwa w PKB wybranych krajów Europejskich, % na koniec 2014 roku

PSP (cele komercyjne a społeczno-ekonomiczne) jest podkreślany także przez szereg innych badaczy, którzy zauważają, że przedsiębiorstwo państwowe musi, po pierwsze – działać w celu osiągnięcia zysku jak podmiot rynkowy, a po drugie – być instrumentem rządu do realizacji państwowej polityki gospodarczej. Skuteczność realizacji przypisanych im celów występuje jako usprawiedliwienie obecności PSP we współczesnej gospodarce, w związku z czym systematycznie wykonuje się badania skuteczności przedsiębiorstw sektora publicznego, ciągle odbywa się poszukiwanie optymalnego stosunku pomiędzy sektorem państwowym a prywatnym.

Problem optymalizacji sektorów państwowego i prywatnego w gospodarce

Praktyka pokazuje, że mogą być bardzo różne proporcje i stan równowagi pomiędzy umownie określonym sektorem państwowym i prywatnym. W mieszanej gospodarce zwykle odbywa się interakcja pomiędzy nimi. Zatem głównym problemem nie jest obecność państwa w gospodarce lecz zakres i charakter jego interwencji. Nie ma bowiem jednego wzorca wielkości państwa w gospodarce. Inne są potrzeby i możliwości dotyczące sektora państwowego w gospodarce, która osiąga 50 tys. dolarów PKB per capita, a inne muszą być w gospodarce, która osiąga 5 tys. W praktyce światowej, zakres gromadzenia środków i wpływ państwa jest większy w krajach o gospodarce społecznie zorientowanej, a mniejszy w krajach prowadzących kurs na liberalizację gospodarczą i wolny rynek.

Tym niemniej, kwestia optymalnego udziału PSP w gospodarce jest przedmiotem długotrwałej kontrowersji. Jako optymalny należy rozumieć najbardziej korzystny, czyli taki, który pozwala w najlepszy sposób zapewnić zachowanie gospodarcze podmiotów obu sektorów

na rynku, ich interakcję i efektywność. Jednak, czy istnieje sposób pozwalający ilościowo określić optymalne granice sektora państwowego w gospodarce państwa? Odpowiedzią na to pytanie może być koncepcja dwusektorowej struktury mieszanej gospodarki, opierająca się na uznaniu dwoistości organizacji społecznego produkowania. Ponieważ nierynkowy sektor gospodarki mieszanej jest obsługiwany przez sektor rynkowy, przekroczenie wielkości jego „skonsolidowanej nadwyżki” jest niepożądane. Chociaż model mieszanej gospodarki jest abstrakcyjny, to zapewnia zrozumienie jej istoty.

Gospodarka konkretnego kraju ma swoje osobliwości, zaś logika według tej koncepcji jest zawsze ta sama: na ile zwiększa się sektor rynkowy, na tyle zmniejsza się sektor państwowy. E. Balacki [2006] uważa, że optymalny stosunek pomiędzy sektorem państwowym a prywatnym określa się przez regułę „złotego przekroju”. Podział majątku pomiędzy sektorami musi być w proporcji 40 do 60 proc. Jeśli udział sektora państwowego wynosi blisko 40 proc., to w kraju realizuje się kapitalistyczny model rozwoju gospodarczego. Jeśli udział sektora prywatnego wynosi blisko 40 proc. uważa się, że kraj wprowadza socjalistyczny model rozwoju gospodarczego. Według naukowca, w przypadku odchylenia od „złotego przekroju” państwo wchodzi w strefę zagrożenia [Balacki, 2006].

Należy także zauważyć, że udział sektora państwowego nie może być optymalnie ustalony raz na zawsze. Francuscy naukowcy Y. Carseland i M. Azanda [1992] zauważyli, że sektor państwowy jest bardzo chaotycznym krajobrazem o rozmytych granicach. Tę opinię podzielają rosyjscy naukowcy. A. Wissarionow oraz I. Fedorowa [2003] zauważają, że granice sektora państwowego nie są zamrożone, ponieważ w gospodarce zawsze odbywa się dynamiczny proces redystry-

bucji majątku, zarówno w sektorze publicznym, jak i pomiędzy sektorami państwowym a prywatnym.

Z punktu widzenia polskiego naukowca M. Bałtowskiego [2013], docelowość funkcjonowania przedsiębiorstw o własności państwowej w gospodarce można rozpatrywać tylko porównując te procesy w różnych państwach z punktu widzenia ich wpływu na postęp gospodarczy. Według N.P. Kononkovej [2010], im wyższy jest poziom rozwoju gospodarki, tym większe jest prawdopodobieństwo wzrostu sektora prywatnego w państwie i odwrotnie.

Z tego wynika, że udział sektora państwowego w gospodarce to wskaźnik dynamiczny, uwzględniony przez fazę cyklu rozwoju gospodarczego. Każdy kraj, w zależności od warunków społeczno-ekonomicznych, wypracowuje własne mechanizmy funkcjonowania sektora państwowego, określając jego granice. Kryzysy rozwoju gospodarczego powszechnie powodują wzrost własności państwowej w gospodarce. Natomiast dzisiaj jest ogólną zasadą, że w stabilnych systemach rynkowych krajów rozwiniętych dominuje udział prywatnej własności nad państwową.

Uwagi końcowe

Państwowy sektor pełni specyficzne funkcje we współczesnej gospodarce rynkowej. Dlatego też nadal dysponuje znaczącymi aktywami i jego znaczenia w rozwoju gospodarki poszczególnych krajów nikt nie może kwestionować. W takich krajach jak Francja, Austria czy Szwecja, udział państwa w gospodarce pozostaje dość wysoki, przekraczający 50 proc. wydatków państwa do PKB. Inną kwestią jest to, że nie ma standardów i wzorców struktury i zakresu sektora państwowego w gospodarce. Przyjmuje się, że

żaden rząd nie może tolerować dużego, ale nieefektywnego i finansowo uciążliwego sektora w gospodarce. Albo on jest nieskuteczny i wtedy jego udział musi być minimalny, albo jest skuteczny i jego udział w gospodarce może być dość duży.

Kwestia relatywnej efektywności sektorów państwowego i prywatnego jest kontrowersyjna. Konieczne jest rozwiązanie problemu efektywności każdego z nich bez względu na to, czy jest to przedsiębiorstwo państwowe czy prywatne. Chociaż kondycja ekonomiczna przedsiębiorstw tych sektorów w pierwszej dekadzie XXI wieku wskazuje na poważny i stale rosnący rozdźwięk między efektywnością i wielkością inwestycji podmiotów obu sektorów na korzyść sektora prywatnego, kompletny brak efektywności sektora państwowego do tej pory nie jest udowodniony. Kryzys gospodarczy lat 2008-2009 częściowo rozwiązał wiele sporów dotyczących charakteru interwencji i stopnia zaangażowania państwa w gospodarkę, które wystąpiło jako podstawowe źródło inwestycji krajowych. Z jednej strony, ingerencje finansowe państw zminimalizowały skutki kryzysu, a przynajmniej zapobiegły szybkiej, jednorazowej zapaści światowej gospodarki, co mogło mieć nieobliczalne skutki. Z drugiej, państwa stały się nie tylko pożyczkodawcami ostatniej szansy, ale i aktywnymi inwestorami, ratującymi przed upadłością wielkie i ważne przedsiębiorstwa prywatne poprzez nabywanie – często w trybie awaryjnym – uprawnień właścicielskich. Negatywne konsekwencje kryzysu zmieniły postrzeganie przez polityków i ekonomistów na całym świecie roli państwa w gospodarce udowadniając, że wciąż gospodarka rynkowa jest niemożliwa bez podpór państwa, jednak jego rola nie powinna wykraczać poza poziom niezbędności.

Bibliografia:

1. Bałtowski M., Mickiewicz T. [2006], *Corporate Governance and Finance in Poland and Russia*, w: *Politicians or Administrators? State Corporate Governance in Poland*, T. Mickiewicz (red.), Houndmills, Palgrave Macmillan, p. 72-88.
2. Błaszczak B., Antczak M., Górczyński M., Nawrot W. [2005], *Koszty spowolnienia i zaniechania prywatyzacji jako argument w polityce przekształceń własnościowych*, w: *Kierunki niezbędnych zmian gospodarczych w Polsce. Raport syntetyczny*, B. Błaszczak (red.), Warszawa, CASE, s. 147-170.
3. Carseland Y., Azanda M. [1992], *Economic and social policy of France*, Paris, France.
4. Eurostat [2016], *Total general government expenditure*, Eurostat, <http://ec.europa.eu>, dostęp 10/01/2016.
5. Kornai J. [1990], *The Road to a Free Economy*, New York, W.W. Norton.
6. McConnell C.R., Brue S.L. [2009], *Economics: Principles, Problems, and Policies*, New York, McGraw-Hill/Irvin.
7. Stiglitz J.E. [2004], *Ekonomia sektora publicznego*, Warszawa, PWN.
8. Балацкий Е., Ефимова Н. [2006], *История цивилизаций в контексте соотношения государственного и частного секторов экономики*, „Общество и экономика”, 4, с. 186-189.
9. Балтовски М., Аугустинович П. [2013], *Государство как собственник: Польша и Россия на фоне развитых западных стран*, в: *Польша и Россия на этапе интеграции и диверсификации*, Л.В. Никифоров, Т.Е. Кузнецова (ред.), Москва ИЭ РАН, с. 119-145.
10. Ватаманюк З.Г. [2005], *Институційні засади формування економічної системи України: теорія і практика*, Львів, Новий Світ–2000.
11. Вилькин Е. [2013], *Внедрение принципов успешного управления в Польше: теоретические и практические вопросы*, в: *Польша и Россия на этапе интеграции и диверсификации*, Л.В. Никифоров, Т.Е. Кузнецова (ред.), Москва, ИЭ РАН, с. 79-88.
12. Виссарионов А., Федорова И. [2003], *Государственный сектор: границы, контроль, управление*, „Экономист”, 6, с. 3-12.
13. Длугопольський О.В. [2007], *Теорія економіки державного сектора*, Київ, ВД Професіонал.
14. Кононкова Н.П. [2010], *Государственный сектор в рыночной экономике: вопросы теории и современной российской практики: дис. на соискание уч. степени д-ра экон. наук*, Москва.
15. Лукьянчикова Н.П. [2001], *Экономическая теория государства*, Иркутск, ИГЭА.
16. Мандибур В.О., Головкин В.А. [1996], *Управління державним сектором економіки в країнах з розвинутим ринковим господарством*, Київ, Секретаріат Верховної Ради України.
17. Меньчинська Э. [2013], *Эволюция моделей социально-экономического устройства*, в: *Польша и Россия на этапе интеграции и диверсификации*, Л.В. Никифоров, Т.Е. Кузнецова (ред.), Москва, ИЭ РАН, с. 22-47.
18. Мочерний С.В. [2002], *Сектор державний: Економічна енциклопедія: у трьох томах*, Київ, Видавничий центр Академія.
19. Ставровський Є.Ф. [1999], *Про формування державного сектора економіки* / С. Старовський, „Економіка України”, 7, с.12-19.
20. Ходов Л.Г. [1997], *Основы государственной экономической политики*, Москва, БЕК.

Prof. dr hab. **Halyna Savina**, prorektor ds. nauki, Katedra Zarządzania i Marketingu, Chersoński Narodowy Techniczny Uniwersytet, Ukraina.
Dr hab. **Iuliia Gryshaieva**, Katedra Zarządzania i Marketingu, Chersoński Narodowy Techniczny Uniwersytet, Ukraina.